

Globaalin velkaliikkeen seuraavat asketeet

Teppo Eskelinen ja Katarina Sehm Patomäki (toim.)
NIGD keskustelupaperi 5/2007, yhteistyössä Suomen Attacin kanssa

NIGD, Network Institute for Global Democratization
www.nigd.org
nigd@nigd.org

Attac ry.
www.attac.fi
attac@attac.fi

ISSN: 1458-7823
ISBN-13: 978-952-5455-12-0

Kannen suunnittelu ja taitto: Herkko Eskelinen
Painopaikka: Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	5
OSA I: Globaalin velkaliikkeen uusi tuleminen?.....	8
Velkaangelman pitkä historia Teppo Eskelinen ja Katarina Sehm Patomäki.....	8
OSA II: Etelän velkaliikkeiden viestejä.....	16
1. Velanmaksusta kieltäytyminen, Oduor Ongwen ja Taoufik Ben Abdallah Muistiinpanot Johannes Urpelainen ja Otto Bruun.....	16
2. Ehdollisuudet, Saul Banda Muistiinpanot Laura Jalasjoki.....	23
3. Velkojen mitätöinti, Lidy Nacpil Muistiinpanot Teppo Eskelinen.....	26
4. Velkasovittelu, Jorge Marchini ja Oscar Ugarteche Muistiinpanot Katarina Sehm Patomäki ja Ruby van der Wekken.....	30
Kirjoittajat.....	40

Esipuhe

Tämä julkaisu on tulosta Suomen Attacin ja NIGDin vuonna 2006 toteuttamasta hankkeesta, jossa kartoitettiin globaalin velkaliikkeen tulevaisuutta. Hankkeen tarkoituksena oli analysoida kansalaisyhteiskunnan piiristä nousseita ajatuksia kehitysmaiden velkaongelman ratkaisemisesta. Halusimme myös tutkia näiden ratkaisumallien eroja. Ennen kaikkea toivoimme erimielisyyksiä esiinnostamalla pääsevämme eteenpäin velkaliikkeen tulevaisuuden analysoinnissa. Velkaongelman ratkaisu vaatii paitsi voimakasta kansainvälistä liikehdintää, myös uusia avauksia ja analyyseja.

Olemme kuunnelleet kansalaisyhteiskunnan edustajia ja käyttäneet materiaalina heidän lausuntojaan. Akateemisemmat keskustelut on jätetty tarkoituksella sivummalle. Tavoitteenamme ei ole ollut analysoida velkaongelmaa sinänsä, vaan pikemmin kansalaisyhteiskunnan toimijoiden näkökantoja ongelmaan.

Kutsuimme järjestöjen ja liikkeiden edustajia tilaisuuksiimme esittämään mieltä piteitään. Puhujat tulivat globaalista Etelästä, missä velkaongelmaa tuntuu ja näkyy arjessa. Näiden puhujien esitelmistä kootut muistiinpanot muodostavat tämän julkaisun ytimen.

Puhujia valitessamme pyrimme siihen, että eri näkökulmat keskeisten erimielisyyksien osalta olisivat edustettuina. Luonnollisesti puhujien vähäisen määrän vuoksi kattava otos globaalin Etelän velkaliikkeestä ei ollut mahdollinen. Rajallinen joukko aktivisteja ei koskaan voi tuoda esiin kaikkia näkökantoja. Pyrkimyksenämme on kuitenkin ollut keskeisten erimielisyyksien esiinnoistaminen ja sen pohtiminen, miten näistä erimielisyyksistä päästäisiin eteenpäin.

Vierailijoiden esitelmien pohjalta muistiinpanoja kootessa on pyritty täsmällisyyteen, mutta tulkintavirheet ovat toki mahdollisia. Näistä toimittajat ja kirjoittajat ottavat luonnollisesti täyden vastuun. Englanninkielisten tekstien suomenoksesta vastaa Teppo Eskelinen.

Oduor Ong'wen piti esitelmänsä Suomen sosiaalifoorumissa 2006. Saul Banda luennoi Helsingin yliopistolla myöhemmin keväällä. Lidy Nacpil kutsuttiin pienen keskustelutilaisuuteen hänen vieraillessaan Helsingissä AEPF-kokouksen yhteydessä. Oscar Ugarteche ja Jorge Marchinin osiot ovat yhteenvetoja Tampereen ja Helsingin yliopistoilla pidetyistä luennoista. Taoufik Ben Abdallahin osio perustuu Otto Bruunin tekemään haastatteluun.

Kiitos Otto Bruunille, Laura Jalasjoelle, Matti Kohoselle, Heikki Patomäelle, Mika Rönkölle, Marko Ulvilalle ja Johannes Urpelaiselle hankkeen tapahtumien järjestelyistä. Johannes, Laura ja Otto myös kirjoittivat muistiinpanoja tapahtumista. Erityiskiitos Ruby van der Wekkenille tärkeästä panoksesta hankkeen ja tapahtumien järjestelyssä ja hallinnoinnissa.

Hankkeeseen on saatu tukea Ulkoministeriön kehityspoliittiselta osastolta. Kiitos siitä.

OSA I: Globaalin velkaliikkeen uusi tuleminen?

Velkaongelman pitkä historia

Teppo Eskelinen ja Katarina Sehm Patomäki

Velkaongelma on ollut kansalaisyhteiskunnan kestopuheenaiheita 1970-luvulta asti. Maailman eriarvoistumiseen huomiota kiinnittäneen kehitysmaaliikkeen parissa alettiin tuolloin pikku hiljaa ymmärtää, että kehityshankkeet eivät ole keskeisin tapa kehitysmaiden tilanteen parantamiseksi. Huomio alkoi kiinnittyä yhä enemmän rakenteisiin. Kolonialismin aikana kehitetyt taloudelliset rakenteet ovat edelleen voimissaan, ja ohjaavat voimakkaasti entisten alusmaiden taloutta.

1980-luvulla aloitetun uusliberaalin finanssipolitiikan myötä talouden rakenteista on tullut entistä keskeisempiä – ja epäoikeudenmukaisempia. Globaalitalouden mekanismit hyödyttävät yksipuolisesti rikkaita maita, erityisesti Yhdysvaltoja. Yhdysvalloista on tullut maailman suurin velallinen, jonka alijäämää köyhät maat epäsuorasti rahoittavat. Samaan aikaan rikkaat maat sanelevat köyhille maille rajoittavaa talouspolitiikkaa, eli käytännössä estävät näitä kehittymästä. Taloudellinen ja poliittinen hallinta kulkevat käsi kädessä. Globaalin velkaliikkeen keskeinen pyrkimys on vapauttaa kehitysmaat tästä ohjauksesta.

Vuonna 2005 New York Times arvioi, että maailmanlaajuiseen velkakampanjaan on osallistunut tavalla tai toisella 160 miljoonaa ihmistä. Suomessa toiminta on ollut vähäisempää, lukuunottamatta tännekin rantautunutta Jubilee-kampanjaa. Kuitenkin myös Suomi on läsnä niiden rikkaiden teollisuusmaiden pöydissä, joissa velkahelpotuksista päätetään. Pienuuden ei tarvitse merkitä aikaansaamattomuutta: tällä hetkellä rikkaista maista mielenkiintoisimpia uusia avauksia tekee Norja.

Näyttää ikävästi siltä, että velkaongelma myös pysyy agendalla tulevaisuudessa. Siitä lähtien kun ongelma ilmaantui kansainväliseen keskusteluun Meksikon ilmoitettua maksukyvyttömyydestään vuonna 1982, kehitysmaiden velkataakka on kolminkertaistunut. Halua todellisiin ratkaisuihin ei ole löytynyt.

Velkaongelma johtuu ennen kaikkea kansainvälisen talousjärjestelmän rakenteellisista ongelmista. Nykyinen järjestelmä on toisen maailmansodan voittajavaltioiden pystyttämä, ja sen kyky vastata nykyajan haasteisiin on heikko. Nykyjärjestelmä ei perustu maailmantalouden tasapainoon pyrkimiseen. Sen sijaan se luo rakenteellisen noidankehän, jossa alijäämäiset maat joutuvat velkaloukkuun ja siten rajoittavan talouspolitiikan kohteiksi.

Suurin osa raskaasti velkaantuneista maista kuuluu maailman köyhimpien maiden joukkoon. Osittain tämän takia velkahelpotuksista puhutaan nykyisin lähinnä kehitysavun kontekstissa. Tämä tulkinta on kuitenkin ongelmallinen. Kehitysapuun kuuluva puhetapa on oireista, ei syistä puhumista. Maailman rakenteelliset ongelmat jäävät helposti sivuun.

Poliittinen, ei taloudellinen ongelma

Kansalaisyhteiskunnan tulkinta on ollut jo kauan, että velassa on kyse poliittisesta pikemmin kuin taloudellisesta ongelmasta. Alkuperäiset velkasummat on maksettu takaisin jo kahdeksankertaisina, ja on epäselvää pystyvätkö kehitysmaat koskaan maksamaan velkojaan. Ratkaisuyritykset ovat jättäneet ongelman ennalleen. Toisaalta joissakin tapauksissa velkojen mitätöinnit ovat johtaneet tuloksiin, mutta tällöin taustalla on ollut voimakkaita poliittisia pyrkimyksiä. Esimerkkeinä tästä ovat kommunismin jälkeinen Puola ja miehityksen jälkeinen Irak.

Velkakysymys on siis poliittinen ongelma, mutta poliittiset ratkaisumallit puuttuvat. Olemassaolevat ratkaisut perustuvat maksukykyyn, vientituloihin, bruttokansantuotteeseen ja vastaaviin mittareihin. Käytännössä velkoja halutaan ulosmitata niin paljon kuin mahdollista. Poliittinen ongelma kuitenkin vaatii poliittisia, toisin sanoen demokraattisia, ratkaisumalleja. Kansalaisyhteiskunnalla tulee olla prosessissa sanansa sanottavana.

Kuluneiden vuosikymmenten ajan velkakysymyksestä on puhuttu kahdella eri kielellä. Velkojat pitävät kiinni taloudellisesta puhetavasta. Kansalaisyhteiskunnan piirissä käytetään sen sijaan juridisia, moraalisia ja sosiaalisia argumentteja, unohtamatta ihmisoikeus- ja ympäristönäkökulmia. Norjan äskeinen päätös mitätöidä joidenkin kehitysmaiden velat epäoikeutettuina toimii parhaassa tapauksessa jälkimmäisen puhetavan vahvistajana myös velkojien parissa.

Lidy Nacpil selittää tässä julkaisussa, että Pohjoisen ja Etelän järjestöt ovat jonkin aikaa järjestäneet yhteistapaamisia keskustellakseen kampanjoinnista epäoikeutettuja velkoja vastaan. Aihe on kuitenkin todella tullut pinnalle vasta Norjan päätöksen myötä. Käsitteestä alkaa muodostua poliittisesti käyttökelpoinen väline veloista puhumiseen. Tämän on saattanut huomata esimerkiksi Maailman sosiaalifoorumissa Nairobissa, jossa suuri määrä velkakampanjoitsijoita kerääntyi keskustelemaan epäoikeutetusta velasta.

Velkakampanjaa tekevien järjestöjen parissa on keskusteltu lukuisista eri lähestymistavoista aiheeseen. Tämän liittyy myös erimielisyyksiä ja kiistoja. Eri koulukunnat suosivat erilaisia ratkaisumalleja. Toisinaan jakolinjat ovat syviä, eivätkä noudata ainoastaan Pohjoinen-Etelä -jakoja, vaikka tyypillisesti Pohjoisen järjestöt

ovatkin keskittyneet Etelän maiden tarpeista ja rahasummista puhumiseen, siinä missä Etelän järjestöt ovat korostaneet velkojen periaatteellista oikeutusta. Jakolinjoja luo myös eri maiden ja alueiden erilainen tilanne. Yksimielisyyden löytäminen on vaikeaa, kun etsitään yhtä suurta mallia jonka puolesta toimia. On kuitenkin huomattava, että eri maat ja alueet tarvitsevatkin erilaisia ratkaisuja.

Kiistakysymykset

Erimielisyydet kansalaisliikkeiden parissa voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. Ensinnäkin on keskustelua siitä, ovatko velkahelpotukset hyödyllisiä vai tulisiko vaatia yksinomaan velkojen mitätöintiä. Toiset järjestöt puolustavat, toiset vastustavat monenkeskisiä velkahelpotusaloitteita. Toiseksi keskusteluja käydään siitä, miten velkahelpotuksiin kytkettyihin ehdollisuuksiin tulisi suhtautua. Joidenkin mielestä kaikki ehdollisuudet ovat kyseenalaisia, toisten mukaan jonkinlaiset ehdollisuudet voivat olla positiivisia. Kolmanneksi eri ryhmät puhuvat usein ristiin. Velkasovittelu ja velanmaksusta kieltäytyminen herättävät tunteita.

Etelän suuri velkajärjestö Jubilee South pitää sataprosenttista velkojen mitätöintiä poliittisena tavoitteenaan. Järjestö uskoo että, tämän tavoitteen myötä voidaan kiertää maiden tarpeisiin keskittyvä puhetapa ja keskustella pikemmin velkojen oikeutuksesta. Tarpeen käsite on ollut hallitseva velkahelpotuskeskustelussa. Tämä on johtanut ”humanitaariseen” puhetapaan, jossa talouspoliittista määräysvaltaa ei ole voitu käsitellä. Toisaalta monet järjestöt ovat Jubilee Southia halukkaampia hyväksymään velkahelpotusohjelmat.

Tämä erimielisyys tulee usein esiin suhtautumisessa velkojaryhmien ja esimerkiksi G8:n uusiin aloitteisiin. Jubilee South näkee nämä aloitteet pelkkänä retoriikkana, siinä missä toiset näkevät ne askeleina eteenpäin, vaikkakin riittämättöminä.

Usein kansalaisjärjestöt ovat tyytyneet luvattuihin velkahelpotusaloitteisiin. Kuitenkin monet lupaukset ovat jääneet lunastamatta, ja monet ohjelmat ovat toimineet epätydyttävällä tavalla. Esimerkiksi tällä hetkellä näyttää siltä, että tulevaisuuden velkahelpotuksia maksetaan kehitysapurahoista.

Toinen erimielisyyksien kategoria liittyy suhtautumiseen velkahelpotusten ehdollisuuteen. Mikäli ehdollisuudet periaatteessa hyväksytään, vastaamatta on vielä kysymys siitä, minkälaiset ehdollisuudet ovat hyväksyttäviä. Saul Bandan mukaan ehdollisuudet ovat kaksiteräinen miekka. On hyviä ja pahoja ehdollisuuksia. Lisäksi demokraattinen päätöksenteko pitäisi tuoda prosessin osaksi. Jos ehdollisuudet ovat epädemokraattisia, niillä ei ole oikeutusta. Epädemokraattinen ehdollisuus merkitsee kansallisen suvereniteetin heikkemistä talouspolitiikassa ja siten kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien vähenemistä.

Lidy Nacpilin mukaan ehdollisuuksien käsitteen käytössä on tiettyjä eroja, mikä osaltaan selittää Pohjoisen ja Etelän kampanjoiden eroavaisuuksia. Jubilee South puhuu ehdollisuuksista tarkoittaen yksinomaan epäoikeutettuja ehdollisuuksia. Käsitteellä ei viitata taloudellisiin ehtoihin yleisesti tai läpinäkyvyyteen. Esimerkiksi kaikilla lainoilla on korkotaso, eikä tässä ole mitään kiistanalaista. Kokonaan toinen kysymys sen sijaan on, minkäsuuruinen korkotaso on oikeutettu.

Mutta minkälaiseen ratkaisuun ja minkälaiden mekanismien kautta järjestöt sitten pyrkivät? Keskustelua käydään ainakin velkojen mitätöinnistä, sovittelusta, velanmaksusta kieltäytymisestä ja maksukyvyttömäksi julistautumisesta. Velkojen mitätöinti on ollut jo kauan velkaliikkeen ykköstavoite. Muiden tavoitteiden osalta keskustelu on kirjavampaa. Velkasovittelu jakaa ainakin Lidy Nacpilin mukaan ihmisiä kahteen koulukuntaan. Toisen mukaan velkasovittelumekanismien luominen olisi paras tapa edetä velkojen mitätöinnissä. Toisen mukaan sovittelu voi olla hyödyllinen yhtenä vaihtoehtona strategisesti sopivissa tilanteissa. Nacpil ja Jubilee South kuuluvat jälkimmäiseen koulukuntaan.

Jubilee Southilla ei ole suuria odotuksia velkasovittelumekanismien suhteen, eikä tahdo uhrata suuria voimavaroja sellaisen puolesta kampanjointiin. Velkojen ja velallisten näkökannat ovat joka tapauksessa liian etäällä toisistaan. Ainoa tapa saada velkojat suostumaan puolueettomaan velkasovitteluun olisi merkittävä poliittinen uhka Etelästä, kuten velanmaksusta kieltäytymispuheiden voimistuminen. Siksi Jubilee South koettaa saada Etelän hallituksia harkitsemaan velanmaksusta kieltäytymistä. Nacpilin tapa korostaa poliittisia voimannäyttöjä pelkkien argumenttien sijaan vaikuttaa perustellulta. Moraalisia argumentteja on käytetty vuosikymmeniä, eikä niillä ole ollut kummempaa vaikutusta.

Oduor Ong'wen vaatii velkojen vaatimusten kyseenalaistamista. Vaatimuksilta vie pohjaa se, että velkaa on 1970-luvulta asti myönnetty sotilashallituksille ja neuvotteluissa on käytetty kyseenalaisia keinoja. Lidy Nacpil sanoo saman asian käyttäen velkojen oikeutuksen käsitettä. Hän korostaa, että oikeutusta ei voi palauttaa laillisuuteen. Tekninen pykälien mukaan toimiminen ei takaa toimien moraalista oikeutusta.

Ong'wenin mukaan keskustelun painopiste on siirtynyt velkojen mitätöinnistä velanmaksusta kieltäytymiseen. Tämä on suuntana myös Afrikan Unionissa. Jubilee Southin tärkeä tavoite on saada Etelän hallitukset kieltäytymään velanmaksusta. Velanmaksusta kieltäytymisen uhka tekee Pohjoisen hallitusten painostamisesta helpompaa.

Mitä on epäoikeutettu velka?

Useat kansalaisyhteiskunnan toimijat sekä Pohjoisessa että Etelässä esittävät, että suuri osa kehitysmaiden veloista on epäoikeutettua eikä sitä ole näin ollen velvollisuutta maksaa. Mutta mitä epäoikeutetulla velalla tarkoitetaan? EURODAD jakaa epäoikeutetut velat neljään kategoriaan: laittomiin velkoihin, sietämättömiin velkoihin, illegitiimeihin velkoihin ja ekologiseen velkaan.

Laittomat velat ovat velkoja, joiden syntyessä ei ole noudatettu lainaa ottavan maan lakeja. Esimerkiksi lainanoton hyväksynyt taho saattaa olla toiminut ilman asemaa, jossa voisi ottaa velkaa valtion nimissä. (ks. esim: Eurodad 2005 “Paraguay Repudiates Illegal Debt”: <http://www.eurodad.org/articles/default.aspx?id=710>). Toinen mahdollisuus on, että lainaa myöntävän maan lakeja ei ole noudatettu. Lainan myöntäjällä ja ottajalla on yhteinen velvollisuus varmistaa, että lainaaminen tapahtuu säädösten mukaisesti.

Sietämättömien velkojen käsite on vanha kansalainvälisen lainsäädännön käsite. Tällöin tarkoitetaan teknisesti laillisia velkoja, joiden perimistä ei voi pitää oikeutettuna. Velat kuuluvat tähän kategoriaan, jos niihin pätevät seuraavat kolme ominaisuutta: a) laina ei ole hyödyttänyt velallisen maan väestöä millään tavalla, minkä lisäksi varoja on saatettu käyttää kansalaisten poliittiseen sortoon, b) velallisen maan väestö ei ole antanut hyväksyntäänsä lainan ottamiselle ja c) velan myöntäjä on ollut tietoinen edelläolevista ja myöntänyt velan siitä huolimatta. Sietämättömät velat ovat tulosta diktatuuriin rahoittamisesta. Merkittäviä lainaajia ovat olleet muun muassa Kongon demokraattisen tasavallan Mobutu Sese Seko, Filippiinien Ferdinand Marcos, Indonesian kenraali Suharto, Irakin Saddam Hussein ja Etelä-Afrikan apartheid-hallinto. Nämä saivat hankittua valtavia lanoja kahdenvälisiltä lainoittajilta kuten Yhdysvalloilta, Iso-Britannialta, Ranskalta, Saksalta, sekä monenkeskisiltä rahoittajilta Maailmanpankilta ja IMF:ltä. Suuri osa lainoista myönnettiin puhtaasti geopoliittisista syistä. Useiden kansalaisjärjestöjen mukaan on epäoikeudenmukaista vaatia, että velallisten maiden väestö olisi vastuussa näistä valtavista veloista. Lainaajilla tulisi olla vähintään osittainen vastuu välinpitämättömyydestä ja poliittisin perustein tapahtuneesta lainaamisesta.

Illegitiimi velka on huomattavasti laajempi kategoria. Siihen mahtuu muun muassa epäonnistuneita kehitysprojekteja, joita ei olisi tullut rahoittaa alunperinkään. Esimerkiksi Bataanin ydinvoimalaitos Filippiineillä muodostaa maan suurimman yksittäisen velkaerän. Voimala valmistui vuonna 1984 ja maksoi 2,3 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Sitä ei ole koskaan käytetty, koska se rakennettiin maanjäristysherälle alueelle tulivuoren juurelle. Voimalan rahoittajat olivat Yhdysvaltain vientiluottolaitos Ex-Im Bank, Swiss Union Bank, Bank of Tokyo ja Mitsui & co, jotka kaikki edelleen perivät velkojaan. Myös Norjan hallituksen

äskettäin mitätöimät velat ovat esimerkkejä illegitiimeistä veloista. Vuosien 1976 ja 1980 välillä Norja tuki laivojen vientiä kehitysmaihin. Laivoja vietiin lähinnä työllisyyden tukemiseksi Norjan kriisiytyneessä telakkateollisuudessa, eikä vienti perustunut objektiiviseen analyysiin laivoja ostavien maiden kehitystarpeista. Norjan hallitus on myöntänyt tämän avoimesti ja ottanut historiallisen askeleen myöntämällä vastuunsa syntyneistä veloista.

Ekologinen velka on velkaa, jossa lainan myöntäminen on synnyttänyt suuria ympäristötuhoja lainanottajamaassa. Tällöin lainan myöntäjä on ollut tietoinen lainan avulla toteutetun projektin kielteisistä vaikutuksista ympäristölle ja paikalliselle väestölle. Ekologisen velan käsitettä käytetään myös viittamaan Pohjoisen “ympäristövelkaan” Etelälle. Käsite perustuu siihen, että Pohjoisen maat ovat vastuussa suurimmasta osasta maailman ympäristötuhoista ja ilmastonmuutoksesta. Kuitenkin Etelän valtioissa kärsitään ympäristötuhojen seurauksista eniten.

Kansalaisjärjestöjen mukaan velkojalla ja velallismaalla on yhteinen velvollisuus varmistua siitä, että lainat heijastavat velallismaan pyrkimyksiä sen sijaan että niitä myönnettäisiin puhtaasti poliittisista syistä. Jos lainaajat voivat laskea sen varaan, että velat maksetaan nykyjärjestelmän tyyliin aina takaisin, vastuulliseen lainaamiseen ei ole kannustimia. Tämä on klassinen moraalisen riskin ongelma ja keskeinen nykyiseen velkakriisiin vaikuttanut mekanismi. Eurodad ja lukuisat muut kansalaisjärjestöt vaativat että jaetun vastuun periaatteet otettaisiin osaksi kansainvälisen lainaamisen käytäntöjä.

Lähde: <http://www.eurodad.org/articles/default.aspx?id=737>

Seuraavat askeleet

Globaali velkaliike on tällä hetkellä tienristeyksessä. Toisaalta monet viimeaikaiset tapahtumat antavat tukea liikkeen vaatimuksille. Toisaalta liike kärsii edelleen sisäisistä ristiriidoista, ja velkojainstituutiot vaikuttavat lähes immuuneilta moraalisille argumenteille.

Velkaliikkeen vaatimuksia tukee esimerkiksi YK:n vuosituhattavoitteiden saama huomio. Tavoitteiden toteutumista arvioineet tutkijat ovat paitsi pitäneet velkaongelman ratkaisua keskeisenä, myös esittäneet sen olevan ehto tavoitteiden toteutumiselle ylipäänsä. Tässä huomiossa painottuu kuitenkin tarve erottaa velkajärjestelyt kehitysavusta. Tällä hetkellä suurin osa OECD-maista laskee velkahelpotukset osaksi kehitysapua. Tämä ei tuo kehityksmaille lainkaan uusia resursseja. Pikemminkin näin kierrätetään kehitysapua velkojille korvaamaan lainoja, joista on jo tiedetty, ettei niitä voida maksaa.

Velkaliikettä edesauttaa myös se tosiasia, että rahoitusjärjestelmä tuntuu olevan väistämättömän uudistumisen edessä. Useimmat kehitysmaat ovat maksaneet velkansa IMF:lle etuajassa. IMF:n budjetti on pienentynyt tämän seurauksena 85 prosentilla. Viime aikoina onkin kuultu esityksiä alueellisten rahastojen perustamisesta, jotka toimisivat viimekätisinä lainaajina.

Velkaliikkeen jatkuvia ongelmia ovat liikkeen sisäiset erimielisyydet, joita tämäkin julkaisu pyrkii osaltaan purkamaan. Globaali velkaliike ei tällä hetkellä pysty ryhtymään yhteisten vaatimusten taakse. Toisaalta liikkeen ongelmana on myös laajapohjaisten järjestöjen poissaolo. Erityisesti kirkkojen ja ay-liikkeen saaminen mukaan velkakampanjaan olisi tärkeää kriittisen massan luomisen kannalta.

Lisäksi ongelmana on kansalaisjärjestöjen lähtökohdista nousevan analyysin ja tutkimuksen vähäisyys. Mitkä tahansa ratkaisumallit edellyttävät käsitystä tulevaisuuden skenaarioista. Vaihtoehtoista analyysia tarvitaan myös nykyisen Maailmanpankin dominoiman puhettavan murtamiseen. Lähes kaikki velkaongelmaa käsittelevä tutkimus on tänä päivänä taloustieteilijöiden tekemää, eikä varsinaisista velkojen mitätöinneistä ole juuri tehty tutkimusta. Poliitiikan tutkijat ovat lähes kokonaan syrjässä. Kuitenkin jos velkaongelma nähdään ensi sijassa poliittisena ongelmana, tulisi velan yhteydessä tutkia nimenomaan valtasuhteita ja demokratiaa. Monitieteiselle tutkimukselle ja analyysille olisi tarvetta.

Suomi ei ole syrjässä näistä prosesseista. Suomi on yksi Maailmanpankin rahoittajista ja täten päätösvallan käyttäjä. Rahoille voidaan vaatia vastinetta, ja järjestöjen tehtävä on panostaa valtiovaltaa tähän. Rahoituslaitosten ”äänettömät yhtiömiehet” käytännössä allekirjoittavat laitosten politiikan. Lisäksi myös Suomessa olisi

tarvetta lähteä Norjan mallin mukaan selvittämään Suomen kehitysmaavelkojen oikeutusta. Monien Suomen kahdenvälisten lainojen, erityisesti vientiluotoista syntyneiden, legitimizeetti kaipaisi arviointia. Velkaliikkeen tehtävä on olennaisesti samanlainen kaikissa velkojamaissa.

Velkakysymyksen ratkaisu edellyttää lisäksi puolueettomia tahoja, joihin eri osapuolet voivat luottaa. Suomen kaltaisilla mailla voisi olla tässä prosessissa paljon tarjottavaa. Tämä koskee paitsi virallista Suomea, myös kansalaisjärjestöjä. Pohjoismaiset järjestöt ovat hyvin erilaisessa asemassa kuin esimerkiksi englantilaiset: meillä on mahdollisuus viedä kansalaisyhteiskunnan sisäistä dialogia eteenpäin – mikä on ollut tämänkin hankkeen tavoite.

OSA II: Etelän velkaliikkeiden viestejä

1. Velanmaksusta kieltäytyminen

Oduor Ong'wen: Velanmaksusta kieltäytyminen - ratkaisu resurssien pakoon köyhistä maista?

Muistiinpanot Johannes Urpelainen

Velkaongelmaan liittyy kaksi avainkysymystä. Ensinnäkin resursseja siirtyy lukuisten eri mekanismien vuoksi valtavissa määrin Afrikasta Pohjoiseen. Toiseksi on arvioitava mahdollisuutta kieltäytyä velkojen maksusta yksipuolisesti. Asioiden saamiseksi oikeaan viitekehykseen on tarkasteltava kriittisesti vallalla olevaa huolta köyhyydestä kehitysmaissa. Nykyisen lähestymistavan ongelma on keskittyminen pelkkiin oireisiin ongelman syiden sijaan. Ulkoisten velkojen kaltaiset teemat tulisi aina nähdä osana laajempaa resurssipaon viitekehystä.

Resurssien paon suuruusluokka on häkellyttävä: 2 000 miljardia yhdysvaltain dollaria vuodessa. Velanhoitokuluista syntyvät taloudelliset virtaukset kehitysmaista Pohjoiseen ovat 400 miljardia dollaria vuodessa. Muita keskeisiä mekanismeja ovat muun muassa:

- *Korkotasojen erot, mitkä mahdollistavat valtavien voittojen tekemisen kehitysmaissa lyhyen aikavälin investoinneilla
- *Velkaongelmaa pahentavat valuuttojen devalvoinnit, jotka ovat usein käytännössä Yhdysvaltain hallituksen sanelemia
- *Kansainvälisen kaupankäynnin epäoikeudenmukaiset ehdot
- *Pääomataseen vapauttaminen and voittojen kotiuttamisvelvollisuus
- *Valtionyritysten yksityistäminen ja niiden myyminen halvalla ulkomaisille investoijille
- *Vahingolliset suorat ulkomaiset investoinnit
- *Paikallisen tiedon kaappaaminen nykyisen kansainvälisen patenttiläinsäädännön perusteella

Ymmärrettävän mittakaavan luomiseksi velkojen takaisinmaksua voisi verrata Marshall-apuun. Köyhien maiden menettämien resurssien nettosumma vastaa viittäkymmentä Marshall-apua. Tämä korostaa sitä tosiasiaa, että velkakriisissä on kysymys oikeudenmukaisuudesta, ei niinkään velkojen helpotuksista tai mitätöinneistä. Velkakriisin historia tukee tulkintaa, joka korostaa oikeudenmukaisuuden vaatimusta hyväntekeväisyyden sijaan. Yhdysvaltain hallituksen Vietnamin sotaa varten painama raha siirtyi Lähi-Idän rikkaista maista kehitysmaihiin, erityisesti tuottamattomiin käyttötarkoituksiin kuten diktaattorien tukemiseen ja sotilasme-

noihin. Merkittävä osa kehitysmaiden veloista onkin niin sanottuja sietämättömiä velkoja, ja alunperin lainattu summa on jo maksettu takaisin kahdeksankertaisena vuoden 1980 jälkeen. Velkaongelmaa on lähestyttävä ensi sijassa demokraattisesti.

Mitätöinnille on hyvät perusteet

Asiaa tarkemmin tutkittaessa huomataan, että velkojen vaatimusten kyseenalaistamiseksi on päteviä laillisia perusteita. Ensinnäkin, sopimuksia tulee kunnioittaa ainoastaan jos molemmat osapuolet pitävät kiinni sitoumuksistaan. Kuitenkin 1970-luvulla rahaa lainattiin illegitiimeille hallinnoille. Lisäksi lainan myöntäjät ovat useissa tapauksissa käyttäneet kyseenalaisia keinoja korkoehdoista neuvoteltaessa. Yleiseen käytäntöön kuuluu myös, että äärimmäisen puutteen iskiessä velkoja ei ole tarvetta maksaa. Lisäksi velkakriisissä on kyse valtioiden itsemääräämisoikeudesta, eikä asiaa voi irrottaa siirtomaavallan perinnöstä, kuten perusraaka-aineiden hyödyntämisestä.

Kansainvälisen talouden ja hallinnon osalta tulisi huomata, että Maailmanpankin ja IMF:n kaltaisten kansainvälisten rahoituslaitosten äänestysprosessit hyödyttävät suuresti Pohjoisen valtioita. Velan aiheuttama resurssien ulosvirtaus vahingoittaa valtioiden talouksia. Valtioiden taloudelliset ongelmat puolestaan vaikeuttavat paikallisen pääoman syntymistä, kun hallituksen joutuvat kilpailemaan resursseista yksityisten investojien kanssa. Erona velkojen ja velallisten suhteisiin Pohjoisen valtioiden sisällä kehitysmaat joutuvat maksamaan velkansa tilanteesta riippumatta, vaikka valtiossa kärsittäisiin äärimmäisestä puutteesta. Moraalisesti velan mitätöimättä jättäminen äärimmäisen puutteen vallitessa on ongelmallista sekä kristillisestä että islamilaisesta näkökulmasta.

Köyhät maat ovat toistaiseksi olleet varsin nöyriä velkakeskusteluissa, mutta Pohjoisen maat eivät ole tulleet niitä vastaan millään tavalla. Pohjoisen maiden kovalle linjalle on hyvin vähän perusteita, erityisesti koska köyhien maiden velan pienuus suhteessa rikkaiden maiden, erityisesti Yhdysvaltojen velkaan osoittaa ettei velkojen mitätöinti mullistaisi globaaleja finanssimarkkinoita.

Argumentin painopiste on siirtynyt velkojen mitätöinnistä velanmaksusta kieltäytymiseen. Tämä pätee myös Afrikan Unionin keskusteluihin. Ilmiön kaikkien ilmenemismuotojen perusteella tämä vaikuttaa oikeutetulta.

Velanmaksusta kieltäytymisestä puhuttaessa kysytään oikeita kysymyksiä. Mutta huolenaiheena on, keitä ovat muut osapuolet? Kieltäytyminen ei ole tilanne jossa on voittajia tai häviäjiä, vaan ainoastaan häviäjiä. Tämä voi johtaa kärjistyneisiin tilanteisiin. Velkakysymystä tulisi lähestyä toisella tavalla. Velanmaksusta kieltäytymistä ei myöskään voi erottaa velkojen tutkimisesta tai auditoinnista.

Jorge Marchini

Velanmaksusta kieltäytyminen on väline, ei päämäärä. Se voisi mahdollisesti toimia osana kokonaisvaltaista strategiaa. Tällainen strategia voi kuitenkin osoittautua kestäättömäksi. Tämä johtuu siitä, että nykyinen finanssijärjestelmä johtaisi murtumaan velallisten ja velkojen välillä, mikä aiheuttaisi kyseisille maille suuria ongelmia.

Velanmaksusta kieltäytyminen tulisi luultavasti hyvin kalliiksi, koska seuraavana päivänä maa huomaisi ettei se pysty enää rahoittamaan tuontiaan. Siitä voisi tulla taloudellinen itsemurha.

Oscar Ugarteche

Taoufik Ben Abdallah: Velanmaksusta kieltäytyminen on moraalisesti suotavinta

Muistiinpanot Otto Bruun

Kehitysmaiden velkataakka on laiton, moraaliton sekä historiallisesti täysin vaila oikeutusta. Afrikan velan juuret ovat historiallisessa ja maailmanpoliittisissa asetelmissa. Läntiset vanhat siirtomaavallat ja suuret pankit ovat sopimuksineen hallinneet monia nyt velkaantuneita maita. Sittemmin samaiset pankit ovat rahoittaneet oikeudettomia ja korruptoituneita hallituksia tavalla, jota ei voi hyväksyä. Kolonialismi ja sen jälkeen seurannut hallinto ja riippuvuudet, jotka nyt näkyvät kolmannen maailman velkana, eivät kestä kriittistä tarkastelua.

Velka on poliittinen väline, jolla on vahvasti poliittinen syntyhistoria. Velkakysymys kuitenkin halutaan mieltää epäpoliittisena taloudellisena kysymyksenä monissa yhteyksissä. Pohjoisen hegemoniset toimijat korostavat velan taloudellista puolta velkaongelman todellista ratkaisua vastustaessaan.

Velan myötä myös Afrikka, maanosa vailla varsinaista teollisuustuotantoa, pakotetaan integroitumaan maailmantalouteen. Kehitys uhkaa vain syventää köyhyyttä. Globaalisti on keskusteltu mahdollisista ratkaisuista velkaongelmaan. Täydellinen velkojen mitätöinti on ainoa hyväksyttävä vaihtoehto. Kaikki Afrikan velat tulisi mitätöidä, eikä rahoittajilla ole oikeutta maksuun. Olisi jopa epäjohdonmukaista palauttaa isoille pankeille rahat, jotka eivät heille kuulu. Riski velan mitätöimisestä on jo kertaalleen laskettu velan hintaan jälkimarkkinoilla.

Velkahelpotukset ovat väärä tie. Afrikan maiden velan mitätöinti voitaisiin saavuttaa kymmenen vuoden tähtäimellä. Alkuperäiset velkasummat on maksettu jo moneen kertaan. Velan mitätöintiä vastustavat tahot nostavat usein esiin moraalisen riskin ongelman. Sen mukaan köyhän Etelän maille annettaisiin ehdottoman mitätöinnin myötä signaali, että myös mahdolliset tulevat velat mitätöidään. Tähän vetoavien mukaan maiden intresseissä ei siten olisi velkaloukun välttäminen tulevaisuudessa. Tähän voi vastata, että velkojen mitätöiminen ei ole lahja, mikäli kehitysmaiden aidosti koetaan tarvitsevan resursseja.

Maailmantalouden yleiset ongelmat

Pidemmän aikavälin ratkaisuna tulisi löytää keinot kerätä autonomisesti kehitykseen rahoitusta, ilman valtiollisen suvereniteetin menettämistä. Nykyiset rahoituskeinot eivät ole hyväksyttävissä. Resurssipulaa kärjistää myös afrikkalaisten talouksien integroituminen maailmantalouteen, jota edistetään muun muassa myönnettävien lainojen ehtojen kautta. Aikaisemmin tuontitullien kautta voitiin

kerätä julkiselle sektorille varoja. Tariffien alentamisen pakko on johtanut siihen, että keskeinen tulonlähde on poistunut, eikä sitä ole voitu korvata millään.

Rahoituksen suuntautuminen globalisaation aikakaudella on vaikeuttanut asetelmaa entisestään. Afrikkaan ei ole suuntautunut merkittävästi lisää pääomaa. Globaalin talouden rakenteellisen muutoksen tarve on ilmeinen. Globaalit verot ovat yksi keskeinen mahdollisuus parantaa Afrikan maiden mahdollisuuksia.

Taloudellisen kehityksen lisäksi myös muutokset ympäristönsuojelussa ja sosiaalikeluissa parantaisivat maailmanlaajuisesti suurten ihmisjoukkojen elinolosuhteita. Rahan käyttökohteita on loputtomasti. Tobinin veron lisäksi tarvitaan suuri määrä muita varallisuutta ja tuloja uudelleenjakavia mekanismeja. Demokraattinen varojen hallinta on tässä suhteessa keskeistä, jotta muutos toteutuisi oikeudenmukaisesti.

Velan konkreettiset ratkaisut

Kehitysmaiden velkoja ei missään nimessä tulisi bilateralisoida. Multilateraalisten ja keskitettyjen järjestelyiden tulisi olla etusijalla, koska täten pienillä mailla on mahdollisuutensa saada oikeudenmukainen ja heidän autonomisen asemansa turvaava kohtelu.

Velanmaksusta kieltäytyminen on moraalisesti ja taloudellisesti paras ratkaisu kaikille pahasti velkaantuneille maille. Maat eivät yksinkertaisesti voi eivätkä saa käyttää rahojaan maksamalla jo kertaalleen maksettua lainaa.

Velkasovittelumekanismit ovat sitä vastoin riittämättömiä. Niitä käytettäessä tunnustetaan, että osa velka on käypää ja maksettavaksi lankeavaa. Lisäksi velkasovitteluun hakeutuva maa joutuu myöntämään oman maksukyvyttömyytensä ja siten suhde velallisen ja velkojan välillä on ongelmallinen. Afrikan maiden ei myöskään tulisi joutua ottamaan vastuuta veloista, joiden historialliset syyt ovat teollisuusmaiden toimissa.

Maksukyvyttömyyteen vetoavat strategiat ovat nöyryyttäviä. Maata ei tosiasiassa voida julistaa maksukyvyttömäksi, mutta maan kansa voidaan. On parempi lähteä ihmisten tarpeista kuin nähdä rahoitusmarkkinat jonkinlaisena lähikauppana.

Velkasopimusten ehdollistavuus on yhä tiukasti läsnä. Uudet ja vanhat lainat tulisi alistaa parlamenttien käsiteltäväksi, ja kansallisten lakimiesten tulisi käydä läpi niihin liitetyt tai liitettävät ehdot.

Miten pitää velkaliike yhtenäisenä

Velkaongelman ratkaisujen tulee olla universaaleja ja perustua maiden oikeuteen taloudelliseen kehitykseen. Logiikan tulee siis olla nykyiseen uusliberaaliin globalisaatiokehitykseen verrattuna päinvastainen.

Täytyy löytää pysyviä ratkaisumenetelmiä, eikä päinvastoin luoda uusia illuusiota alueellisesta ongelmasta. Ongelmat ovat globaaleja, mutta niillä on eri maissa hiukan erilaisia ilmenemismuotoja. Samassa asemassa olevia maita tulee kohdella samalla tavalla. Myös tietty varovaisuus on tarpeellista. Ei ole syytä luoda “me vastaan muut” -vastakkainasetteluja kolmannen maailman sisällä, strategia jota teollisuusmaat usein käyttävät kolmannen maailman kanssa toimiessaan. Tarvitsemme universaalin lähestymistavan, joka ottaa huomioon eri maiden erilaiset kehitystasot.

Vuonna 2005 pinnalle ponnahtaneesta Skotlannissa sovitusta G8-maiden velka-aloitteesta ei ole syytä innostua. Viiden vuoden päästä G8-aloitetta ei tulla muistamaan missään. G8-sopimus on pääosin julistus. G8 Gleneaglesissa oli Tony Blairin kunniaksi järjestetty tempaus, jolla pyrittiin työntämään Irakin sotaa hetkeksi taustalle.

Kolmannen maailman autonomiaa ei tulisi menettää entisestään G8-päätösten seurauksena. Myöskään uusia ehtoja velkahelpotuksille ei saisi tuoda mukaan, jotta mahdollisuuksien soveltamisen kenttä ei laajenisi entisestään. Lisäksi G8:n sopimuksen tulisi minimissään kattaa kaikki velkaantuneet maat, eikä vain poliittisesti määrittynyttä pientä joukkoa.

Velkaliikkeen sisällä on erimielisyyttä G8-sopimuksen suhteen, mutta erimielisyydet eivät ole perustavia. Isossa-Britanniassa toimivat ryhmät ansaitsevat kuitenkin kritiikkiä sopimuksen ylitsevuotavasta kiittelemisestä.

G8-sopimusta voi verrata Vuosituhattavoitteisiin. Maailmassa on epäonnistuttu globaalien kehitysongelmien rakenteellisessa ratkaisemisessa poliittisista syistä. Globalisaation voimistuessa kehitysongelmat ovat edelleen läsnä, mutta globaalimatkiaan markkinat eivät ole ratkaisseet alikehityksen dilemmaa.

Vuosituhatavoitteet ovat osoitus minimitalvoitteista, joista on ollut mahdollista sopia yhteisesti globaalisti. Näitä tavoitteita pidemmälle ei edetty, mikä on osoitus siitä, mitä merkittävät voimatekijät ovat valmiit tekemään myönnytyksinä nykytilanteessa. Instituutiot, rakenteet ja merkittävä poliittinen päätöksenteko on, ja tulee jatkossakin olemaan, suurilta osin suojattua ja harvojen valtioiden käsissä.

Vuosituhattavoitteiden tapaisten aloitteiden alla minimitavoitteita kohti suuntaaminen jatkuu ja rakennesopeutus muuttuu ennen pitkää pysyväksi tilaksi. Todellisuudessa vuosituhattavoitteet ovat sarja tärkeitä tavoitteita, joiden tukena ei ole sanottavasti poliittista tahtoa. Velkaa, kauppaa ja muuta globaalia yhteistyötä käsittelevä kahdeksas vuosituhattavoite on julkisuudessa voimakkaasti marginalisoitu ja trivialisoitu.

2. Velkahelpotuksista

Saul Banda: Ehdollisuuksien tulisi lähteä ruohonjuuritasolta

Muistiinpanot Laura Jalasjoki

Ajatusta ehdollisista velkahelpotuksista ei tule suoralta kädeltä tyrmätä, mutta on muistettava että ehdollisuudet ovat kaksiteräinen miekka. Velkahelpotusten ehdollisuuksilla tulisi pyrkiä köyhien aseman paranemiseen kaikilla tasoilla, myös demokraattisten oikeuksien osalta. ”Epädemokraattisille” ehdollisuuksille ei ole perusteita. Epädemokraattiset ehdollisuudet heikentävät velallismaan talouspoliittista päätösvaltaa ja näin ollen myös maan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. On siis olemassa ”hyviä ehdollisuuksia” ja ”pahoja ehdollisuuksia”.

Käytännössä velkojamaiden ja velkojainstituutioiden määräämät velkahelpotusten ehdot ovat vaikeuttaneet köyhien elämää Sambian kaltaisissa maissa. Tämä johtuu pääasiassa velkahelpotusohjelmien makroekonomisista painotuksista. Ohjelmien tiukat ehdot myös rajoittavat hallitusten toimintamahdollisuuksia ja hämärtävät hallitusten vastuuta kansalaisille. Toisin sanoen ohjelmat ovat heikentäneet velallismaiden demokratiaa. Toisaalta niin sanottuun hyvään hallintoon liittyvät ehdollisuudet ovat hyväksyttäviä. Tällöin ehtojen kohteena ovat esimerkiksi korruptio, demokraattinen osallistuminen ja läpinäkyvyys. Tämänkaltaisen ihmislähtöinen ehdollisuus on tyypillistä kahdenvälisille velkojille. Kuitenkin suuret velkahelpotusohjelmat ovat pitkälti monenkeskisten instituutioiden suunnittelemia.

Velkahelpotusten ehdollisuuksien tulisi lähteä ruohonjuuritasolta. Velkahelpotusten ehtojen tulisi edistää Etelän hallitusten suurempaa tilivelvollisuutta omille kansalaisilleen. Nyt ne ovat tilivelvollisia lähinnä IMF:lle ja monenkeskisille kehityspankeille. Myös lainanottamisen tulisi tapahtui tämän periaatteen mukaisesti ja läpinäkyvästi, jolloin kansalaiset pääsisivät paremmin osallistumaan päätöksentekoon. Tämä vähentäisi holtittoman lainaamisen mahdollisuutta tulevaisuudessa, vähentäisi korruptiota ja varmistaisi että tulevaisuuden lainarahoja käytetään oikeudenmukaisella tavalla. Tällainen demokraattinen lainanottomekanismi saatetaan nähdä Sambiassa lähitulevaisuudessa, sillä sen periaatteet on kirjattu uuden perustuslain luonnokseen.

Monenkeskinen velkahelpotusaloite MDRI

Sambian Jubilee on kampanjoinut sataprosenttisen velkojen mitätöinnin puolesta. Monenkeskisestä velkahelpotusaloitteesta MDRI:stä Banda sanoi, että aloitteen idea on sinänsä tervetullut, mutta lupauksista täytyy tehdä todellisuutta. Sitoumusten toimeenpanossa kysymys lisävaroista on olennainen ja G8-maiden tulee

täyttää sitoumuksensa.

MDRI-aloitteen ongelmia ovat sitä edeltäneen HIPC-aloitteen uusliberaalit periaatteet, joiden mukaisia ehtoja on saneltu velkahelpotusta saaville maille. Muita ongelmia ovat MDRI:n puitteissa velkahelpotuksia saavien maiden vastaanottaman kehitysavun väheneminen ja ohjelman pitkä kesto.

MDRI-aloitteen myötä velkahelpotuksia saavat maat ovat jo aiemmin saavuttaneet vuonna 1996 käynnistetyn Maailmanpankin ja IMF:n HIPC-ohjelman päätepiteen. HIPC-ohjelma voidaan nähdä jatkeena aikaisemmille velkojen ehdoille, rakennesopeutusohjelmille ja muille velkojen laatimille ohjelmille. Sambialle ja muille LDC-maille sanellut ehdot ovat suurimmalta osin perustuneet uusliberaaliin talouspolitiikkaan. Ohjelmiin on kuulunut vaatimuksia muun muassa kaupan ja rahoitusmarkkinoiden avaamisesta, maaomistuksen tuomisesta taloudellisen vaihdon piiriin sekä valtionyhtiöiden yksityistämisestä. Usein yksityistettäviin valtionyhtiöihin on kuulunut vesi- ja energiahuolto. Näillä taloudellisilla uudelleenjärjestelyillä on pyritty makroekonomiseen vakauteen, mutta Sambian kaltaisissa maissa tuloksena on selvästi myös köyhien entistä syvempi köyhtyminen ja lisääntynyt pääomien voimakkaampi virtaus rikkaisiin maihin. Näin ollen HIPC-ohjelman ehtoihin nojaava MDRI-aloite perustuu sellaisiin taloudellisiin periaatteisiin, jotka ovat osoittautuneet kielteisiksi köyhyyden vähentämisen näkökulmasta. Kuitenkin ”eri potilaat tarvitsevat eri lääkkeitä”: sama taloudellinen sopeutusohjelma ei toimi jokaisessa maassa. Tämä on huomattu rakennesopeutusohjelmien yhteydessä ja tulisi myös muistaa velkahelpotuksia suunniteltaessa.

Tällä hetkellä näyttää siltä, että kehitysapu käytännössä supistuu MDRI:n myötä, sillä avunantajamaat maksavat velkahelpotusten kompensatiot Maailmanpankille ja Afrikan kehitysrahastolle apubudjeteistaan. Jos LDC-maiden saamat apuvarat vähenevät velkahelpotuksiin ohjattujen summien verran, YK:n vuosituhattavoitteita ei saavuteta. Köyhyyden vähentämiseen LDC-maissa tarvitaan sekä velkahelpotuksia että kehitysapuvaroja.

MDRI:n pitkä kesto on ongelmallinen asia. Ohjelman jopa 40 vuodeksi määritelty kesto oli suuri pettymys täydellisen ja välittömän velkojen mitätöinnin puolesta kampanjoineille kansalaisjärjestöille. Velkahelpotusten pitkä aikajänne vähentää helpotuksia saavien maiden välittömiä hyötyjä ja aiheuttaa epävarmuutta velkahelpotusten jatkumisesta. Velkojamaiden nykyiset hallitukset eivät voi tehdä 40 vuoden kestoisia sitoumuksia, ainoastaan seuraaviin vaaleihin kestäviä. Myös tästä syystä velkahelpotusten tulisi olla välittömiä.

Kansalaisyhteiskunnan ja velkakampanjoiden rooli

Miten MDRI-aloitteeseen tulisi sitten suhtautua? Olennaista on kansalaisyhteiskunnan rooli ja erityisesti Pohjoisen ja Etelän järjestöjen yhteistyö. Kansalaisjärjestöjen tulisi painostaa sekä Etelän että Pohjoisen hallituksia. Pohjoisen hallituksia tulisi painostaa pitämään kiinni sitoumuksistaan ja Etelän hallituksia käyttämään velkahelpotusten myötä vapautuvat varat vastuullisella tavalla ja avoimesti.

Sitoumustensa täyttämisen lisäksi Pohjoisen hallituksia tulisi painostaa myöntämään lisää velkahelpotuksia ja virallista kehitysapurahaa. Velkakeskusteluun osallistuvien ryhmien tulisi tehdä yhteistyötä olemassaolevien velkahelpotusaloitteiden puitteissa, jotta niiden jatkuminen varmistuisi. Yksityistämisen ja markkinoiden avaamisen kaltaisiin taloudellisiin lääkkeisiin perustuneiden ehdollisuuksien ongelmia tulisi pitää esillä ja korostaa vastuullisempien ehdollisuuksien tarpeellisuutta. MDRI:n osalta keskeinen kysymys on kysymys lisäresusseista. Riippumatta siitä, mikä lähestymistapa velkahelpotuksiin valitaan, täytyy varmistaa että vapautuvat resurssit käytetään ihmislähtöisellä, köyhyyden vähentämiseen tähtäävällä tavalla demokraattisessa ja vastuullisessa hengessä. Tästä syystä Etelän kansalaisyhteiskunnan on kampanjoitava velkahelpotusten myötä vapautuvien resurssien, tulevaisuudessa otettujen lainojen ja kehitysapurahojen avoimemman käytön puolesta.

3. Velkojen mitätöinti

Lidy Nacpil: Summista puhuminen ei riitä

Muistiapanot Teppo Eskelinen

Jubilee Southin perustava lähtökohta on, että velasta tulisi puhua rahasummia laajemmin käsittein. Toisin sanoen tulisi puhua poliittisesta vallasta ja talousmekanismeista yleisemmin, sen sijaan että keskityttäisiin valtion velanhoitokustannuksia kuvaaviin prosenttilukuihin. Olennaista on myös velkojen syntymisen tapa ja velkojen luonne.

Merkittävä osa kolmannen maailman julkisesta velasta on syntynyt hallitusten takaaman yksityisten yritysten lainanoton myötä. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa hallitukset eli viime kädessä kansalaiset, joutuvat maksamaan yritysten ja yksittäisten miljonäärien velkoja. Lisäksi useat veloista on otettu paikallisille väestölle hyvin vahingollisiin projekteihin.

Tämän vuoksi asia tulee esittää oikeudenmukaisuuskysymyksenä. Velkaongelmaa tulisi lähestyä kysymällä milloin velka on oikeutettua ja milloin ei. Jubilee South puhuu velan oikeutuksesta ja korostaa, ettei oikeutusta voi palauttaa laillisuuteen (laithan voivat olla epäoikeudenmukaisia). Lidy Nacpilin mukaan käsitukset oikeudenmukaisuuden ja reiluuden ytimeistä ovat varsin globaalisti jaettu ja useimmat ihmiset myöntäisivät merkittävän osan teknisesti laillisesta velanotosta olleen epäoikeudenmukaista.

Tulisi myös korostaa, että velkaongelma ei ole ainoastaan Etelän epädemokraattisten hallitusten ongelma, vaan vastuukysymykset tulisi ulottaa myös velkojiin. Usein velkojat ovat tyrkyttäneet lainoja. On välttämätöntä kääntää päälaelleen moraalisen riskin käsite, millä viitataan nykyisin yksinomaan velallisten negatiivisiin kannustimiin. Myös velkojien negatiiviset kannustimet tulisi huomioida.

Valta ja ehdollisuudet

Rahasummia laajemman keskustelun tarpeen voi tiivistää toteamukseen, että velkaongelma ei ole ensi sijassa raha- vaan valtakysymys. Maailmanpankki pystyy tyrkyttämään uusliberaaleja talousoppeja, ehdollisuuksia ja projekteja myös Intian kaltaisille vähemmän velkaantuneille kehitysmaille. Näillä toimilla on joskus jopa tuhoisampia seurauksia kuin velanmaksun vaatimisella.

Näistä syistä Jubilee South pitää poliittisena tavoitteenaan sataprosenttista Etelän velkojen mitätöintiä. Tavoitteen myötä Etelän maiden tarpeita korostava puhetapa

voidaan sivuuttaa. Tarpeisiin perustuva velkahelpotus pitää väistämättä velkaloukun hengissä.

Vaatimus sataprosenttisesta velkojen mitätöinnistä on itsessään vastaus kysymykseen poliittisten ehdollisuuksien tarpeellisuudesta. Sataprosenttinen mitätöinti tarkoittaa mitätöintiä ilman ehtoja. Tällä argumentilla Jubilee South ei viittaa hypoteettisiin, vaan todellisiin ja historiallisiin ehtoihin. Ehdollisuuksien käsitteen käytössä on tiettyjä eroja Pohjoisen ja Etelän kampanjoitsijoiden välillä. Nämä erot myös tiettyyn mittaan selittävät liikkeen sisäisiä erimielisyyksiä ehdollisuuksista. Jubilee South tarkoittaa ehdollisuuksilla yksinomaan epäoikeutettuja ehdollisuuksia. Käsitteellä ei tällöin viitata yleisiin taloudellisiin ehtoihin, raportointiin tai läpinäkyvyyteen. Esimerkistä käy korkotasoa. Lainaamisen perusluonteeseen kuuluu, että lainoilla on korko. On kuitenkin kokonaan toinen kysymys, minkä suuruista korkotasoa voidaan pitää oikeudenmukaisena.

Ihmisoikeuksien kaltaisia kysymyksiä on usein pidetty mahdollisena oikeutuksena ehdollisuuksille. Kuitenkin Jubilee Southin mukaan velkojat eivät ole sellaisessa asemassa, että ne voisivat vaatia ihmisoikeuksien kunnioittamista. Ne ovat pikemmin osa näitä oikeuksia rikkovia rakenteita. On hyvin epäilyttävä ja tehoton tapa pyrkiä poliittisen muutoksen aikaansaamiseen antamalla hallinnolle rahaa ja pyytää samalla sitä lopettamaan tappaminen.

Velkasovittelusta

Kysymys velkasovittelumekanismista jakaa kampanjoitsijat kahteen koulukuntaan. Toisen koulukunnan mukaan tällaisen mekanismin luominen olisi paras tapa edetä velkojen mitätöinnissä. Toisen mukaan sovittelun tulisi olla olemassa yhtenä vaihtoehtona, jota voisi käyttää joissakin strategisesti sopivissa tapauksissa. Jubilee South kuuluu jälkimmäiseen koulukuntaan. Järjestö ei suhtaudu erityisen toiveikkaasti kansainvälisen velkasovittelumekanismiin luomiseen, eikä tästä syystä käytä suuresti voimavaroja tähän kampanjaan. Jubilee South kuitenkin myöntää että sovittelusta voisi olla hyötyä tietyissä olosuhteissa tiettyjen yksittäisten päämäärien saavuttamiseksi.

Näkymät velkasovittelumekanismiin luomiseksi ovat varsin heikkoja, koska velallisten ja velkojien näkökulmat ovat liian kaukana toisistaan. Toimivan ja pysyvän velkasovittelujärjestelmän luominen edellyttäisi voimasuhteiden tasapainoa ja aitojen pattitilanteiden mahdollisuutta. Sovittelusta vastuussa tulisi olla täysin puolueettomia elimiä. Tällaisten kolmansien osapuolten nimittäminen kuitenkin edellyttäisi molempien osapuolten luottamusta sovittelijaan. Mikä tällainen kolmas osapuoli sitten olisi?

Ainoa tapa saada velkojat suostumaan velkasovittelumekanismiin luomiseen olisi velanmaksusta kieltäytymisen kaltainen merkittävä paine Etelästä. Jos moraaliset argumentit toimisivat, taistelu olisi voitettu jo aikaa sitten.

Jubilee Southin mukaan on tilanteesta kiinni, minkälaisen mekanismien kautta velkojen mitätöintiä kannattaa edistää. Pohjoisen edistykselliset hallitukset, kuten Norja tai Kanada, voivat olla hyvin hyödyllisiä. Kuitenkaan monenkeskisiä foorumeja ei tulisi hylätä, vaikkakin G8 vaikuttaa tällä hetkellä umpikujalta.

Ratkaisumalleja

Jubilee South suhtautuu hyvin kriittisesti velkakriisiin tarjottuihin ratkaisuihin. On tärkeää kysyä, mitä esimerkiksi HIPC-aloite tekee Afrikan talouksille. Maailmanpankin mukaan maiden menestyksen merkki on uusien yksityisten lainaajien saapuminen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että uusia lainoja myönnetään markkinaehdoilla. Myös Filippiinit on läpäissyt HIPC-ohjelman ja ottaa nyt uutta, kalliimpaa lainaa.

G8-johtajien taannoista sopimusta tulisi analysoida oikeassa kontekstissa. Jubilee Southin analyysin mukaan sopimus saatiin läpi jotta velkahelpotuksesta hyötyvät maat saataisiin paremmiksi investointikohteiksi Pohjoiselle pääomalle, ja globaalin talouskasvun ylläpitämiseksi.

Jubilee Southin tärkeä tavoite on saada Etelän hallituksia kieltäytymään velanmaksusta. Toisinaan näyttää siltä että olisi jopa helpompaa painostaa omia hallituksia tähän kuin saada velkojat mitätöimään lainoja. Lisäksi velanmaksusta kieltäytymisen uhka tekisi Pohjoisen hallitusten painostamisesta helpompaa. Kuitenkin joissakin maissa Jubilee Southin toiminta keskittyy ensisijaisesti liikkeen luomiseen, koska liian radikaaleilta vaikuttavat ratkaisumallit, kuten velanmaksusta kieltäytyminen, voivat joskus toimia tavoitetta vastaan. Tästä huolimatta on tärkeää pitää velanmaksusta kieltäytymistä esillä yhtenä Etelän hallitusten vaihtoehtona.

On joka tapauksessa tärkeää pitää keskustelun keskiössä epäoikeutettu velka. Kamppailu sanavalinnoista on keskeistä. Epäoikeutetun velan käsite viittaa velkojan vastuuttomuuteen. Velkojen mitätöinti ei riitä, vaan mitätöinnin perusteiden tulee olla selkeitä. Epäoikeutetun velan käsitettä käyttämällä nämä perusteet voidaan tuoda esille.

Toivoa herättävä edistysaskel on ollut Norjan hallituksen päätös köyhien maiden vientiluottovelkojen mitätöinnistä näiden velkojen oikeutuksen puutteen perusteella. Tässä tapauksessa epäoikeutettujen velkojen käsitettä on käytetty ensimmäistä kertaa velkojen mitätöinnin perusteena, ja tämä voi tarjota poliittisia etuja

jatkossa.

Luonnollisesti kysymys epäoikeutettujen velkojen kriteereistä on jatkuvan keskustelun aiheena. Toiset ehdotetuista määritelmistä ovat kapeampia, toiset laajempia. Kuitenkin keskustelun käyminen itsessään on hyödyllistä, koska näin käsite pysyy esillä.

Epäoikeutettujen velkojen käsite johtaa jatkokysymykseen käsitteen vastakohdasta: miten voitaisiin muotoilla vastuullisen lainaamisen periaatteet, eli oikeutettu velka? Tätä aihetta tulee myös pitää esillä, jotta kampanjalla olisi positiivisia vaihtoehtoja poliittisten vaatimusten lisäksi.

Kampanjoinnista

Jubilee South toivoo, että Pohjoisen velkakampanjat antaisivat Etelän kampanjoiden pitää velkakysymystä esillä omilla käsitteillään. Ainakaan Pohjoisen kampanjojen ei tulisi toimia kertomatta Etelän toimijoille, minkä ratkaisun puolesta he kampanjoivat.

Kansainvälisen velkakampanjan Pohjoinen-Etelä –tapaamisia on järjestetty vuodesta 2000 lähtien. Näissä tapaamisissa on päätetty, että globaalissa kampanjoinnissa keskitytään velkojen oikeutukseen. Kampanjoinnin kohteena ovat Pohjoisen ja Etelän hallitukset sekä rahoituslaitokset. Pääasiallinen tavoite on vakuuttaa hallitukset epäoikeutettujen velkojen ongelmallisuudesta.

Kuitenkin globaalilla kampanjalla on ongelmansa. Ensinnäkin useimmat Pohjoisen kampanjat ovat poliittisesti heikkoja. Niiden poliittisen pohjan laajentuminen olisi tärkeää. Pohjoisen kampanjat eivät myöskään juuri osallista maahanmuuttajayhteisöjä. Etelässä kampanjoitsijoilla on taas vaikeuksia osallistaa ammattiyhdistysliikettä. Ammattiyhdistykset ovat usein liian ”analyttinen”. Ne ymmärtävät tietyt asiat yksinomaan työväen kysymyksinä ja toisia yksinomaan velkakysymyksinä, mikä johtaa laajemman taloudellisen analyysin puuttumiseen.

Joukkovoiman näyttäminen on tarpeellista. Kuitenkin olosuhteet eri maissa ovat erilaisia. Joukkovoiman osoitukset vaikuttavat toisiin hallituksiin enemmän, toisiin vähemmän. Kriittisen massan mobilisoinnin lisäksi tarvitaan analyysia instituutioiden näkemyksistä, ja siitä millä instituutioilla on mahdollisuus muuttaa globaalipolitiikan suuntaa. Tämä palauttaa kysymyksen puoluepolitiikkaan. Jubilee Southin mukaan puoluepolitiikkaan osallistuminen on välttämätöntä, ja liikkeessä pidetään outona sitä että Pohjoisen kampanjoitsijat ovat usein haluttomia osallistumaan politiikkaan.

4. Velkasovittelu

4.1 Oscar Ugarteche: Luodusta velkaongelmasta

Muistiinpanot Katarina Sehm Patomäki and Ruby van der Wekken

Velkahelpotuksista on tullut pelin sääntöjen esittely, vain nimikkeet muuttuvat. IMF on tämän toiminnan keskipiste. Todellisuudessa IMF:n olisi pitänyt kadota näyttämöltä vuoden 2001 Argentiinan kriisin jälkimainingeissa. Argentiina oli noudattanut IMF:n ohjeita koko ajan, ja kriisiytyi tästä huolimatta. IMF:n tutkimusjohtaja arvioi kriisin kustannuksiksi 60 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Ennen kriisiä IMF oli määritellyt väärä politiikkaohjeita myös Aasian maille, mutta niistä Malesia toimi ohjeita vastaan ja selviytyi kriisistä.

Jos katsomme henkeä kohti lasketun bruttokansantuotteen kehitystä Latinalaisessa Amerikassa ja Yhdysvalloissa, huomaamme että Latinalainen Amerika kasvoi pitkään Yhdysvaltoja nopeammin. 1980-luvun talousuudistuksista lähtien Latinalaisen Amerikan talouskasvu on ollut Yhdysvaltoja hitaampaa. Talousuudistukset eivät siis tukeneet kasvua. Ainoa uudistuksista hyötynyt Latinalaisen Amerikan maa on Bolivia.

Siirrytään Afrikan mantereelle. Saharan eteläpuoleinen Afrikka kasvoi Yhdysvaltojen vauhtia vuosiin 1978-79 asti. Tämän jälkeen Yhdysvallat on kasvanut nopeammin. Afrikan ensisijaisia ongelmia eivät ole veden puute tai HIV/AIDSin räjähdysmäinen kasvu, vaan ihmisten luomat talousongelmat. Afrikassa vallitsee sama kehityskulku kuin Latinalaisessa Amerikassa. Tyypiesimerkki on Kenia, joka oli menestyksekkäs kunnes sen taloutta ryhdyttiin avaamaan vuonna 1990.

Mihin siis tarvitsemme "talousuudistusten" käsitettä? Näiden toimien kautta otetaan haltuun päätös siitä, kenestä tulee köyhä ja kenestä rikas. Uudistusten toteuttamisen jälkeen sanotaan, että käsissä on humanitaarinen ongelma. Kolme merkittävintä ohjelmien seurausta ovat siirtolaisuus, huumekauppa ja korruptio.

Talousuudistusten nimissä

Toisin sanoen, Yhdysvaltain ja Latinalaisen Amerikan tulotason kasvun välinen erotus oli pieni, mutta kasvoi 1980-luvun velkakriisin myötä. 1990-luvulla esiteltiin uudistukset, ja Latinalainen Amerika pysähtyi. Uudistukset eivät vähennä alueiden välisiä eroja, vaan päinvastoin. Meille on suositeltu vientivetoiseen kasvuun panostamista, minkä tulisi tarkoittaa että lisääntynyt vienti kasvattaa bruttokansantuotetta.

Tämä luonnollisesti johtaa kysymykseen, miksi kasvaneilla vientituloilla ei ole yhteyttä bruttokansantuotteen kasvuun. Katsotaan esimerkiksi kaivosyhtiöitä. Ulkopuoliset tulevat markkinoille, ostavat kaivoksen, ja jatkavat maksamatta tuloveroa tai arvonlisäveroa. Energiasektorin tilanne on hyvin samantyyppinen.

Maatalous on sektori joka luo työllisyyttä. Mutta Meksikossa teollisuudessa syntynyt työllisyys perustuu verottomiin panostuksiin verottomilla vyöhykkeillä. Tuotanto kasataan Meksikossa ja viedään Yhdysvaltoihin. Tuotanto ei synnytä tuloveroja, yhtiö ei maksa liikevoitoistaan veroa, työ tehdään lainsäädännön ulkopuolella. Nämä alueet eivät tuo käytännössä mitään panostusta Meksikon talouteen.

Meille on kerrottu että jos vapautamme pääomataseet, yhtiöt tulevat maihimme, investoivat ja kasvattavat talouttamme. Meitä myös kehoitetaan yksityistämään, ja väitetään että yksityistämisen myötä kasvuvauhti palautuu. Mutta talousuudistusten myötä (erityisesti Meksikossa ja Argentiinassa) pääoma tuli maahan ulkomaisina investointeina vuoteen 1998 saakka, jolloin Aasian kriisi iski. Ajatuksena oli nopeuttaa kasvua mutta näin ei tapahtunut.

Pohjoinen-Etelä nettovirtaukset ovat olennaisia. Niin sanotun velkakriisin myötä olemme tuoneet pääomaa kehittyvään maailmaan shokeeraavilla hinnoilla. On outoa että kehittyvä maailma rahoittaa kehittynyttä maailmaa, erityisesti Yhdysvaltoja. Kuinka on mahdollista että me kasvamme edelleen? Kehittyneen maailman rahoittamisen lisäksi maksamme ulkomaisten velan hoitokuluja. Maksamme Yhdysvaltojen talouden alijäämää, mutta mistä meidän rahamme tulevat?

Näiden poliittisten mallien osaongelma on ollut se, etteivät ne ole johtaneet suurempaan BKT:n kasvuun koska ne eivät ole kääntäneet nettoresurssien virtausta. Ihmiset lähtevät pois maistamme ja muuttavat kehittyneeseen maailmaan. Kyseessä tulisi olla vientivetoinen malli, mutta todellisuudessa se on ihmisten vienti –vetoinen malli. Tämä tulevaisuutemme vieminen on tarpeetonta. Muuttoliike on kouluttautuneiden muuttoliikettä. Seurauksena on, että ihmiset hankkivat hienoja tittleitä, ja päätyvät tekemään keskinkertaista työtä Euroopassa. Ainoat jotka eivät pääse muualle ovat ne, joilla ei ole mitään. Yhdysvalloissa 40 prosenttia yliopisto-opettajista on siirtolaisia. Tämän seurauksena kehittyneessä maailmassa on vähemmän ihmisiä kouluttamassa omia opiskelijoitamme, mikä heikentää opetuksen laatua.

Tämä pätee myös Afrikkaan, josta lähdetään veneillä. Näillä ihmisillä ei ole tulevaisuutta kotimaassaan, mutta matkan päämäärässä saattaa olla. Olennaista on että siirtolaisuus ei muuta ainoastaan tulo- vaan myös lähtömaata. Tänä päivänä seurauksista on tullut entistä tärkeämpiä.

Kohti uutta valuuttajärjestelmää

Tämä voidaan ilmaista myös toisella tavalla: epäonnistuneiden talousuudistusten kautta köyhät rahoittavat rikkaita. Kansainvälinen talousjärjestelmä on yksinapainen eikä enää kansainvälinen, ja toimii yksipuolisten intressien takaajana. Määräävä lainsäädäntö on Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian lainsäädäntöä. Maat tulevat maksukyvyttömiksi mutta eivät mene konkurssiin. Toiseksi on näkyvissä lainsäädännöllinen tyhjiö jossa velkojat toimivat.

Tämä johtaa käytännöllisiin ja teoreettisiin kysymyksiin. Ensinnäkin, mikä on IMF:n rooli tulevaisuudessa? IMF on legitimeettikriisissä Argentiinan kriisin seurauksena, uskottavuuskriisissä heikkojen tulosten vuoksi, sekä talouskriisissä, koska kaikkialla ollaan ymmärtämässä että IMF:n ohjelmat eivät toimi ja lähes kaikki maat Turkia lukuunottamatta ovat maksaneet velkansa etukäteen ja luopuneet sopimuksistaan IMF:n kanssa. Tämän seurauksena IMF:n vuosibudjetti on kutistunut 85 prosentilla 3,5 miljardista dollarista 600 miljoonaan dollariin.

Maailmantalouden institutionaalisen kehitystä katsottaessa nähdään, että vuoden 1944 jälkeinen maailma oli sidottuna kultakantaan. Tällöin perustettiin IMF, ja myöhemmin Pariisin klubi. Näiden pohjana oli sama kultakanta, hinnat määräytyivät kullan arvon mukaan ja pysyivät vakaina. Tämä ajanjakso kesti vuoteen 1971 saakka, jolloin Yhdysvallat veti jarrusta. Hinnat nousivat kattoon dollarimäärissä mitattuna. Yhdysvallat devalvoi dollarin, mikä johti korkotason heilahteluun. Tämä oli taustana uudelle järjestykselle, jossa uudet lainaajat toimivat hyödykemarkkinoiden häiriöiden ehdoilla. Tuloksena oli paljon lainaamista, ja paljon uutta rahaa. Koitti päivä jolloin rahalle määrittyi korkeampi korkotaso ja vallan sai laajentumishaluisen talouspolitiikan ja rajoittavan rahapolitiikan yhdistelmä. Yleensä velkakriisiksi kutsuttu ilmiö on itse asiassa Yhdysvaltain johtama korkotason nousukriisi.

Tästä lähtien olemme joutuneet elämään IMF:n kanssa. Nyt olemme todistamassa sen romahdusta. Tästä romahduksesta todistaa rahaston vuosibudjetin supistuminen. Tämä herättää seuraavia kysymyksiä:

1. Jos IMF kärsii legitimeettikriisistä, mikä on IMF:n rooli nyt ja tulevaisuudessa?
2. Kuinka menneisyyden virheet voidaan ehkäistä? Yhdysvaltain valtava alijäämä herättää kysymyksen, mitä tapahtuisi jos eurosta tulisi öljykaupan laskentavaluutta. Esimerkiksi Hugo Chavez ei ole vielä ottanut tätä askelta. Mutta ehkä Iranista tulee tätä esittävä taho.
3. Kiina ja Venäjä ovat ilmoittaneet Yhdysvalloille haluavansa nähdä Yhdysvaltain alijäämän pienenevän. Samaan aikaan ne monipuolistavat varantojaan,

hankkien euroja ja kultaa dollareiden lisäksi. Mitä tapahtuisi jos kaikki keskuspankit seurasivat tätä linjaa?

4. Mitä jos alueelliset valuuttarahastot toimisivat?

Kun pohditaan uutta monenkeskistä järjestelmää, tulisi pohtia alueellisten vakautusrahastojen roolia tämän järjestelmän osana. Alueelliset vakautusrahastot toimisivat viimekätisinä alueellisina lainaajina. Tämä ehdotus liittyy luonnollisesti osaltaan IMF:n kriisiin. Ehdotan Aasian rahaliiton perustamista EU:n 1990-luvulla harjoittaman, myöhemmin euron syntyyn johtaneen valuuttakäärmeen käsitteen pohjalta. Dollareiden kysyntä laskee ja kaikki devalvoivat. Tarvitsemme alueellisia valuuttarahastoja? Jos emme perusta niitä, olemme kriisissä ja jos perustamme niitä, olemme silti kriisissä. Kysymys on siitä, haluammeko yhteisen rahaliiton vai emme. Jos haluamme, miten olisi Etelä-Amerikan rahaliitto?

Etelän Pankin aloitteeseen kuuluu, että se olisi pankki jonka perustana eivät ole vääriksi osoittautuneet talousopit. Kyse ei ole siitä, kuinka paljon jollakin instituutiolla on valtaa vaan siitä, mitkä tuon vallan seuraukset ovat.

Kansainvälinen velkasovittelupaneeli

Tämä johtaa toiseen teoreettiseen kysymykseen eli kysymykseen uudesta monenkeskisestä järjestelmästä. Veloista neuvottelu on selvästi suosinut toista osapuolta eli velkojia. Tarvitsemme uutta monenkeskistä järjestelmää. Vuodesta 1944 on pitkä aika. Tuolloin valuutta ja armeija säätivät lait. Nykyisin samat tahot eivät pysty hallitsemaan edes Bagdadin kaupunkia. Ne ovat raskaasti epäonnistuneet ja menettäneet johtamiskykynsä. Nykyiset lait ovat hyödyttömiä, koska suurimman velallisen, Yhdysvaltojen, lakeja ei voida hyödyntää. Maailmanjärjestelmä vaatii erilaisia kehityspankkeja. Nykyiset niin sanotut kehityspankit ovat unohtaneet kehityksen. Meidän täytyy palata kehitykseen ja arvioida teoriat uudelleen, koska nykyisten teorioiden pohjalta ei saada aikaan tarpeellisia tuloksia.

Uuden kansainvälisen talouslainsäädännön luomisessa tärkeää on luoda YK:n yleiskokouksen hyväksymä laki. Laki voitaisiin kopioida UNCITRALilta. Käytännössä laista tietysti neuvoteltaisiin vuosikymmenen ajan. Tärkeää on kuitenkin saada keskustelut käyntiin mahdollisimman pian. Lain tulee olla neutraali, mikä tarkoittaa sitä ettei se saa olla velkojan tai velallisen laki. Maailman suurimman velallisen Yhdysvaltojen laki ei kelpaa tästä syystä.

Bolivian tapahtumat tapahtuvat nyt kaikkialla. Yksityistämisprosessi on tullut tiensä päähän. Sopeutusohjelmia kokeiltiin ensimmäistä kertaa Boliviassa vuonna 1977. Bolivian vuoksi Pariisin klubi muutti sääntöjään vuonna 1976. Bolivian presidentin ajatukset öljystä eivät ole yllättäviä: ”meidän täytyy päästä eroon

tämän teollisuudenalan veroeduista.”

Huolestuttavaa on, että kukaan ei tiedä mitä tapahtuu yksityistämisen myötä saataville rahoille. Koskaan aikaisemmin julkista omaisuutta ei ole myyty nykyisellä vauhdilla ja nykyisessä laajuudessa. Eikä kukaan kerro, paljonko tämä tuottaa rahaa ja minne rahat päätyvät. Tämän vuoksi vaadin tilikirjojen auditointia. Tämä auditointi on IMF:n ja Maailmanpankin velvollisuus, sillä Maailmanpankki on ollut yksityistämisten keskeinen vaatija. Yhtiö joka järjestee velkojaan uudelleen antaa auditoinnin tileistään, mutta valtioiltaan kukaan ei vaadi samaa.

Velka muuttaa muotoaan

Velka on muuttanut muotoaan. Siinä missä velka oli aikaisemmin velkaa kaupallisille pankeille, nyt nähdään uudenlaisia velkakirjoja. Tämä tietysti johtaa kysymykseen, kuinka velkojat tulisi kohdata.

Kun katsotaan historiaa, huomataan että velkakirjojen haltijat olivat 1700-luvulla komiteoiden ja sovittelulautakuntien päätösvallan alaisia. Nämä komiteat ja lautakunnat laativat takaisinmaksuaikatauluja ja antoivat velallisen taloudelle mahdollisuuden parantua. Ne mahdollistivat velkojen maksun ja yksityistämisen. Esimerkiksi ne ostivat yksityistettyjä rautateitä velkakirjojen vastineeksi.

Jotkut, kuten Kunibert Raffer, esittävät että valtiot voisivat mennä konkurssiin. Tämä prosessi edellyttäisi varojen jäädyttämistä, johdon irtisanomista ja yrityksen toimintojen perusteellista uudelleenjärjestelyä. Tällaista ei selvästikään voi soveltaa valtioon.

Tämä johtaa ehdotukseen velkasovittelulautakunnan perustamisesta. Sen perustana olisivat taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset oikeudet. Tämän päivän maailmantaloudessa Yhdysvallat on suurin velallinen mutta samaan aikaan sääntöjen sanelija. Tämä on vaarallista ja väärin. Yhdysvaltain alijäämän suuruus on kestämätön, paitsi jos viedään inflaatiota. Inflaation vieminen sisältäisi dollarin massiivisen deflaation, minkä mukana menisivät muut dollaritaloudet, kuten Meksiko. Näen asian niin, että tämän vastavoimaksi tarvitaan uutta kansainvälistä taloudellista koodia, uutta valuuttajärjestelmää ja sovittelulautakuntaa. Käytännössä tämä tarkoittaa uuden rahayksikön tarvetta sekä uusia alueellisia rahaliittoja Aasian rahaliiton tapaan.

Sovittelulautakunnalla tulee olla aitoa valtaa velkojen auditointiin, jotta velkojen oikeutus nähtäisiin. Velkojen välillä ei myöskään tulisi olla suosimisjärjestystä. Sovittelun ennakkoehto on, että kaikkien velkojen tulee olla mukana ja kaikkia osallisia tulee kohdella yhtäläisesti. Rahavirtoja tulisi keskustella yhtenä kokonais-

uutena. Esimerkiksi Argentiina sai 60 prosentin alennuksen velkamääriinsä, ja 40 prosenttia on koskemattomana. Argentiina voidaan haastaa oikeuteen jäljellä olevasta 40 prosentista ja velkojat saavat nämä rahat. Näin puhuessa velkasovittelusta, kompastumme tietysti moraalisen riskin ongelmaan – miksi auttaa maata joka välttelee maksuja? Eräs argumentti on että uppoavalle maalle tulee ojentaa käsi ennen uppoamista.

Monet valtiot maksavat puolet vientituloistaan velkanhoitokuluina. On määrittelyvirhe liittää velka vientituloihin. Pikemmin velanmaksukyvyyn tulisi olla mitattuna velan ja verotulojen yhteydellä.

Useissa maissa nähdään prosessi, jossa talouden alijäämä liittyy tiukempaan rahapolitiikkaan. Tämän vuoksi näillä talouksilla ei ole tietä ylöspäin. Tulevaisuudessa nähdään Aasian irtikytkeytyminen maailmantaloudesta. Mitä voi tehdä? Ei mitään. Tämän päivän maailmassa ei ole sovitteluelimiä.

4.2 Jorge Marchini: Velkaongelma – pakkososialismin muoto

Muistiinpanot Katarina Sehm Patomäki ja Ruby van der Wekken

Keskusteluissa velkaongelmista on mielestäni eräs keskeinen aspekti joka ei aina saa ansaitsemaansa huomiota: velallisen asema. Velasta ei tänä päivänä juuri puhuta. Kaikki analyysit tuntuvat keskittyvän siihen, miten talous ja BKT-luvut kasvavat, hyödykkeiden hinnat nousevat (öljy ennen kaikkea, mutta myös maataloustuotteet), ja korkotaso pysyy matalalla. Tämä pätee myös Afrikkaan.

Bruttokansantuotteeseen liittyy kaksi erityistä asiaa. Ensinnäkin, vaikka tahtoisin saada henkilökohtaisen osani BKT:stä, se on mahdotonta. BKT on keskiarvo, oletussumma. Toiseksi, jos asiat taloudessa menevät pieleen, me kaikki makamme. Tätä tarkoitan puhuessani erityisestä sosialismin muodosta. Velkaongelman yhteydessä puhuisin velan sosialisatiosta. Hyödyt ovat yksityisiä, mutta velat ovat julkisia, mikä tarkoittaa että me kansalaiset makamme kaiken.

Niinpä kun maa on joutunut velkaloukkuun, miten se voi päästä siitä ulos? Viime aikoina useat maat, kuten Brasilia ja Argentiina, ovat mieluiten maksaneet velkansa IMF:lle. Thaimaa on lähes ainoa poikkeus.

Mutta näiden muutosten ja velan luonteen muutoksen yhteydessä nähdään myös muita ilmiöitä. Esimerkiksi muutosta tapahtuu vapaatuotantoalueilla. Kuten Oscar Ugarteche selitti, nämä vapaakauppaalueet eivät tuo maalle mitään muuta kuin työtä. Tämä ei välttämättä aina enää pidä paikkaansa. Liian monta kertaa olemme nähneet että saamme maksaa kun asiat menevät hyvin, ja kun jokin menee pieleen, makamme silti. Myös Argentiinassa kuilu rikkaiden ja köyhien välillä kasvaa entisestään, emmekä näytä saavuttavan kriisiä edeltänyttä tasoa. Nuorilta puuttuu toivoa, kaikki älykkäät ihmiset muuttavat pois. Pääoman nettoliikenne on negatiivista, ja kun tuomme rahaa, makamme entistä enemmän.

Argentiinan kriisin opetukset

Velkakriisi noudattaa aina samaa kaavaa: euforia, laajentuminen, kriisi, taantuma, sosiaaliset ongelmat, ja lopuksi taas euforia. Jokaisen velkakriisin yhteydessä on nähty spekulatiokupla, jota seuraa kriisi. Argentiinan vuoden 1998 tapaus on erityisen silmiinpistävä. Presidentti Carlos Menem oli kutsuttu Bill Clintonin isännöimään IMF:n ja Maailmanpankin vuosikokoukseen. Menemiltä kysyttiin, kuinka hän aikoi saada Argentiinan talouden kasvamaan. Menem vastasi, kaikki taputtivat ja pian seurasi kriisi. Argentiinaan viitattiin mallimaana ja 1990-luvun uskottiin olevan uudistumisen ajanjakso. Amerikkojen kehityspankki IDB odotti investointien kolmatta aaltoa viitaten yli 40 vuoden talouden laajenemiseen. IMF:

n Anne Krueger ylisti Argentiinaa, sanoen että sen kehitys on merkillepantavaa, ja että tämän kehityksen vakiinnuttaminen on tärkeää ja kiireistä.

Argentiinassa työttömyys alkoi ensin kasvaa. Tulojen keskittyminen johti sisäisiin ongelmiin. Siirtymäkausi johti ulkomaisen pääoman virtaamiseen maahan. Tämä ajanjakso päättyi vuonna 2001 kriisin dramaattiseen puhkeamiseen. Kriisi käynnisti dominoefektin, mikä aiheutti vakavia ongelmia useissa naapurimaissa.

Vuotta 2001 voidaan myös kutsua uusliberalismin lupauksen kulttuurin päättymisen vuodeksi Argentiinassa. Voidaan sanoa Latinalaisen Amerikan poliittisen ilmapiirin muuttuneen. Tähän viittaa Hugo Chavezin valtaannousu Venezuelassa ja Lulan nousu Brasiliassa, monien muiden maiden seurattessa. Näiden hallitusten vaihtumisten jälkeen useat maat ovat maksaneet takaisin velkansa IMF:lle. Toisin sanoen, hallituksemme eivät ole samanlaisia kuin 1990-luvulla. Tänä päivänä ne puhuvat uusliberalismia vastaan. Uusliberalismin epäonnistuminen mahdollistaa poliittisesta taloustieteestä ja riippuvuusteoriasta puhumisen.

Argentiinan velkakriisin suuruus oli 80 miljardia Yhdysvaltain dollaria velan kokoinen. Argentiina maksoi 40 prosenttia uusilla ehdoilla, mutta 20 miljardia dollaria on silti neuvottelun kohteena. Jos Argentiina julistautuisi maksukyvyttömäksi, se ei enää koskaan pääsisi finanssimarkkinoille. Mutta kriisin suorana seurauksena rahan hinta Argentiinassa on kolminkertainen verrattuna rahan hintaan Yhdysvalloissa.

Auditoinnit ja läpinäkyvyys

Maailman suurimman velallisen Yhdysvaltojen velan summa on tänä päivänä 800 miljardia. Mielenkiintoista kyllä, Bank of International Settlementsin BIS:n mukaan jos verrataan velan ja kansalaisten ulkomaille sijoittaman rahan määrää, ne ovat suurinpiirtein yhtä suuret. Kun julkinen velka on kaikkien meidän maksettava, rahat sijoitetaan ulkomaille. Rahat sijoitetaan useimmiten Yhdysvaltain velkakirjoihin. Velkaongelman tärkeä aspekti on, että velka voidaan ymmärtää kulttuurisena taisteluna.

On yleinen käsitys, että IMF on katastrofi. Siksi olisi tärkeää perustaa “velan verkosivut”, joiden ylläpitäjä ei olisi IMF tai Maailmanpankki. Tämän lisäksi voisi osoittautua tärkeäksi perustaa rahastoja IMF:n ulkopuolelle. Ne varastoisivat rahaa toiselle tilille, joka olisi alueen keskuspankkien valvonnassa ja joita sijoitettaisiin alueen valuuttoihin. Tämä estäisi Yhdysvaltain dollarin kriisiä iskemästä Latinalaiseen Amerikkaan, ja tekisi lainaamisesta tarpeen ilmentyessä helpompaa. Aasialaiset ovat tehneet näin, ja samoin tulisi toimia Afrikassa, Lähi-Idässä ja Latinalaisessa Amerikassa.

Avainkysymys on todellisten projektien rahoittamisen ensisijaisuus pääoman liikkeisiin nähden. Toiseksi kehitysmaille tulisi antaa lahja-apua lainojen sijaan. Näitä kysymyksiä tulee tutkia huolellisesti, mutta keskeinen huolenaihe on läpinäkyvyys. Kansainvälisten pankkien operaatioiden tulee olla läpinäkyviä. Nykyinen “pankit ovat tärkeitä ja siksi pankkisalaisuuden on vallittava” -puhe ei ole uskottavaa. Läpinäkyvyys on luonnollisesti tärkeää myös korruption estämisessä. Korruptio on suuri ongelma Latinalaisessa Amerikassa.

Tänä päivänä elämme epävarmuuden aikakautta. Vuonna 1991 Yhdysvallat loi ajatuksen nousevista koroista. Tämä pakotti uusia ehtoja maailmantalouteen. Nämä säännöt vahingoittivat kaikkia sopimuksia ja heijastuivat finanssi-instrumentteihin joita on asetettu joustavalla korkotasolla.

Mutta mitä velkainen maa voi tehdä? Ensin täytyy analysoida, keitä maan velkojat ovat. Nykyisin myös eläkerahastot ovat yksityistettyjä, mikä monimutkaistaa asioita entisestään. Auditoinnit ovat välttämättömiä, ja tarvitsemme eritasoisia auditointeja. Spekuloijat pelaavat vain yhdellä ehdolla ja se ehto on vastuun puute. Korkeat korkotuotot johtavat korkeisiin riskeihin ja epävarmat riskit johtavat velkakriisiin. Velkaräjähdyistä seuraa aina poliittinen räjähdys.

Kohti uutta puhetapaa

Mutta mitä voidaan siis tehdä? Velallisia käsketään rajoittamaan saatavilla olevaa koulutusta ja ihmisten elinehtoja. Tämä vaikeuttaa osaltaan mahdollisuuksia maksaa koskaan takaisin. Tilanne on kriittinen ja ehkä jopa mahdoton.

Kun Argentiina tuli maksukyvyttömäksi, se neuvotteli velkansa uudelleen. Kun maksukyvyttömyys aktualisoitui, velkojen klubi järjestäytyi välittömästi. Saksa, Ranska ja Italia olivat tämän prosessin “lohikäärmeet”. Vastapainoksi maailmasta puuttuu velallisten klubi. Tämä johtaa uudelleen kysymykseen, mistä velka on tehty ja kenen toimesta?

Näihin päiviin asti velkaa ovat maksaneet kaikki velallismaiden kansalaiset nousseiden verojen ja heikentyneen koulutuksen kautta. On aika ryhtyä pelaamaan uusilla säännöillä. Syytetään vaihteeksi vastuullisia. Argentiinassa pankit ovat vastuussa huonoista veloista yksityishenkilöille. Mitä jos samoja sääntöjä sovellettaisiin kansainvälisesti? Miksi emme kehitä uusia mekanismeja, joihin nojata ongelmatilanteissa? Kehitysmaiden velkojen sovittelu olisi eräs aloite.

Nykyään useat maailman olosuhteet viittaavat muutoksen tarpeeseen talousjärjestelmässä. Ensinnäkin Yhdysvaltojen keskeinen rooli maailmantaloudessa on muuttunut. Taloudelliset ehdot ovat muuttuneet, sillä siinä missä Yhdysvallat ennen

oli suuri velkoja, se on nyt suurin velallinen. Useilla mailla on suuria ulkomaanvaluuttojen reservejä Yhdysvaltain dollareina. Tarkkaan ottaen jopa 75 prosenttia maailman reserveistä on sijoitettuna kehitysmaihin. Tämän muutoksen ohessa pääomasta on yleistä ylitarjontaa. Mutta missä reservissä olevia varoja voi turvata? Opitaan menneisyydestä ja vältetään toistamasta samoja virheitä. Makroekonomiset rahapolitiikat ja monenkeskinen kehys täytyy suunnitella uudelleen. Meidän täytyisi pohtia yhteisen valuutan perustamista ja yhteistä taloudellista kehystä.

Toinen lisäys tutkimusagendalle on kysymys työstä ja regressiivisistä uudistuksista. Taloudellista ylijäämää täytyy korostaa, Etelä voi maksaa maksunsa ja meillä on silti ylijäämää.

Pääomavirtaukset ovat vaarallisia ja voivat muuttaa maailman 15 päivässä. Pitäisikö meidän rajoittaa pääomavirtauksia? Voi olla myös tarpeen harkita, olisiko tarvetta rajoittaa siirtolaisten kotiin lähettämiä rahasummia.

Lopuksi tämän analyysin pohjalta tahtoisin esittää ajatuksemme Banco del Surista ja Kansainvälisestä velkaseurantalaitoksesta. Banco del Sur olisi viimekätinen alueellinen lainaaja, ja tähän liittyen olemme äskettäin käynnistäneet prosessin lähettämällä kyselyitä kuinka se organisoidaisiin. Kansainvälinen velkaseurantalaitos on yleisnimike useille organisaatioille ja liikkeille joita yhdistää huoli velkatilanteesta ja jotka aikovat työskennellä yhdessä.

Tietoa osallistujista:

Taoufik Ben Abdallah työskentelee Environnement et Développement du Tiers Monde, ENDA -järjestössä Senegalin Dakarissa.

Saul Banda Jr edustaa Jesuit Centre for Theological Reflectionia, JCTR:ää, ja Jubilee Southia Sambian Lusakassa.

Teppo Eskelinen on Suomen Attacin varapuheenjohtaja ja NIGDin jäsen.

Jorge Marchini on taloustieteen professori Buenos Airesin yliopistossa. Hän on myös Latin America's Society of Political Economy, SEPLAN puheenjohtaja ja International Debt Observatory IDO:n koordinaattori.

Lidy Nacpil on Jubilee Southin kansainvälinen koordinaattori, ja edustaa myös Filippiinien Freedom from Debt Coalitionia.

Odour Ongwen edustaa ECONews Africa -järjestöä Kenian Nairobissa.

Katarina Sehm Patomäki edustaa Network Institute for Global Democratization, NIGDiä.

Oscar Ugarteche toimii tutkijana Meksikon kansallisessa yliopistossa UNAMissa

Käsillä oleva julkaisu on tulosta Suomen Attacin ja NIGDin yhteishankkeesta, joka toteutettiin vuonna 2006. Julkaisussa analysoidaan erilaisia kansalaisyhteiskunnan piiristä nousseita ajatuksia kehitysmaiden velkaongelman ratkaisemiseksi. Samalla tutkitaan, miten eri toimijoiden ajatukset eroavat toisistaan ja mitkä ovat keskeisiä erimielisyyksien lähteitä. Ennen kaikkea tavoitteena on vahvistaa keskustelua siitä, miten yhtenäinen ja voimakas velkakampanja voitaisiin luoda globaalilla tasolla.

Keskustelujen kautta panoksensa tähän julkaisuun ovat tuoneet Saul Banda, Taoufik Ben Abdallah, Jorge Marchini, Lidy Nacpil, Odour Ong'wen ja Oscar Ugarteche. Kaikki heistä ovat Etelän velkaliikkeiden keskeisiä hahmoja.

